

► YEREL YÖNETİMLER İÇİN
KENTSEL TASARIM REHBERİ
HAZIRLAMA EL KİTABI

www.csb.gov.tr

Bu El Kitabı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi arasında 05.11.2015 tarihinde “**Kentsel Tasarım Rehberlerinin Hazırlanması Projesi**”ne ilişkin imzalanan protokol sonucu ortaya çıkan sonuç ürünlerinden faydalanılarak Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır.

► YEREL YÖNETİMLER İÇİN
KENTSEL TASARIM REHBERİ
HAZIRLAMA EL KİTABI

www.csb.gov.tr

KASIM 2017

Mehmet ÖZHASEKİ

Çevre ve Şehircilik Bakanı

► ÖNSÖZ

Günümüzde hızlı kentleşmeyle beraber şehirlerin dokusu ve estetik özellikleri gözardı edilmekte, kimliksiz ve yaşanabilirlikten uzak şehirler ortaya çıkmaktadır.

Şehirlerimizde yaşanan bu değişim, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olarak, çevreye duyarlı, insan odaklı, modern mimari teknikler kullanılarak özgün ve kimlikli şehirlerin tasarlanması konusunda önayak olmamızı gerektirmiştir. Bu vesileyle; kentsel tasarımın, planlama ve uygulamadaki etkinliğinin artırılması amacıyla “Kentsel Tasarım Rehberleri Projesi” gerçekleştirdik.

Kentsel Tasarım Rehberleri Projesi ile; her şehrin tarihi ve özgün mimari dokusuna uygun “Kentsel Tasarım Rehberleri”nin hazırlanmasına ilişkin genel çerçevenin belirlenmesini ve Rehberlerin bu konuda yol gösterici olmasını amaçlamaktayız.

Bu çalışmalar ışığında hazırlanan **“Yerel Yönetimler için Kentsel Tasarım Rehberi Hazırlama El Kitabı”** ise; ülkemizde yerel yönetimlerce Kentsel Tasarım Rehberlerinin hazırlanması ve uygulanmasına yönelik adımları özetlemektedir. Bu El Kitabı’nın kimlikli şehirlerin oluşturulmasında, yerel yönetimlerimize oldukça faydalı olacağı inancındayım.

Türkiye’de kamu eliyle ilk kez yayınlanan bu çalışmanın ortaya konmasında emeği geçen herkese ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Mehmet ÖZHASEKİ
Çevre ve Şehircilik Bakanı

► KENTSEL TASARIM REHBERİ

TANIMI ve AMACI
HAZIRLAMA SÜRECİ
TASARIM EKİBİ
İÇERİK AŞAMALARI
SONUÇ

► KENTSEL TASARIM REHBERİ

TANIMI ve AMACI

Kentsel Tasarım Rehberi Nedir?

KENTSEL TASARIM REHBERİ NEDİR ?

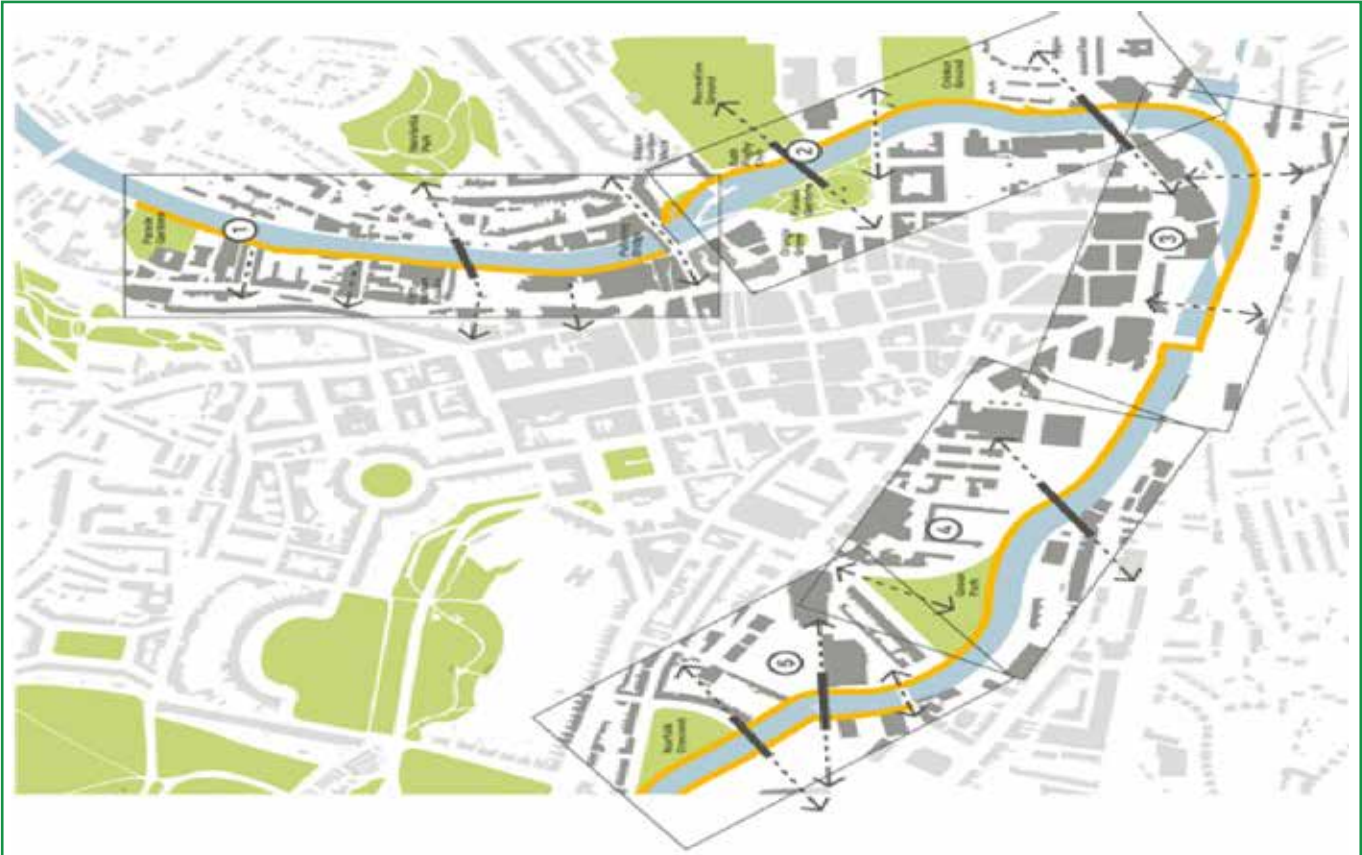
Kentsel Tasarım Rehberleri en temelde; kentsel mekânların kalitelerinin artırılmasını, karakterinin ve özgün kimliğinin korunmasını amaçlayan belgelerdir.

Rehberler, mekânın biçimlenmesinde yazılı-görsel detayları barındırır. Bu sayede, uygulamaya yönelik alternatifleri sunar ve uygulamayı köklü bir şekilde yönlendirir.

Kentsel Tasarım Rehberleri, **kuralları tanımlayan, anlaşılır, açıklayıcı ve yönlendirici** belgelerdir.

Bu el kitabı sayesinde hazırlanacak olan rehberler, süreç içerisinde görev alan tüm aktörlere, içerik bilgilerini kolay anlaşılır bir biçimde göstermelidir.

Kalıcılığın artırılması adına, vereceği bilgileri grafikler, diyagramlar ve şemalarla ifade etmelidir.

Kaynak: Bath & North East Somerset Council (2010). Creating the Canvas for Public Life in Bath: Public Realm and Movement Strategy for Bath City Center. Bath: City ID.

Kentsel Tasarım Rehberinin Amacı Nedir?

KENTSEL TASARIM REHBERİNİN AMACI NEDİR ?

Kentsel Tasarım Rehberleri, mekâna anlam ve kimlik kazandırmayı, var olan kimliğini korumayı, kalitesini artırmayı, estetik ve sanat değerini yükseltmeyi amaçlar.

Bu amaca ilave olarak, yapıları bir uyum içerisinde düzenlemeyi ve insanımızın yaşam kalitesini artırmayı hedefler.

Kentsel tasarım rehberleri, şehrin geleceğini planlar. Geleceğe dair vizyon ve stratejileri mekanla buluşturur.

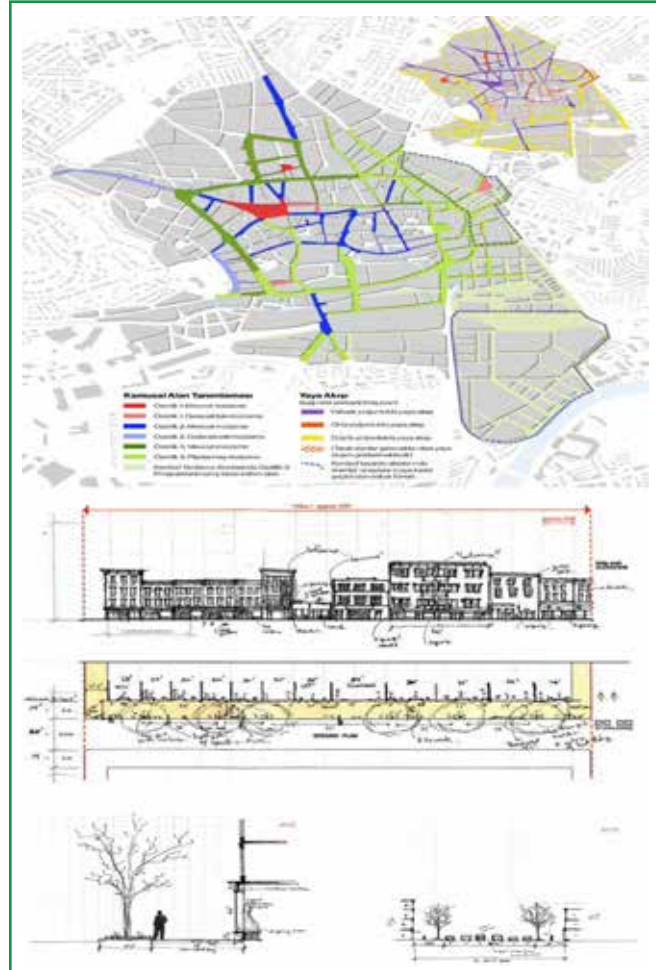
Kentsel tasarım rehberleri, şehrin özgünlüğünü korur. Yere özgü mekânsal ve sosyal dili sürdürür, sosyo-kültürel boyutları öne çıkarır. Tarihi, kültürel ve doğal özellikleri korur.

Kentsel tasarım rehberleri, insana rağmen değil insana dairdir. Mekânsal kullanım çeşitliliğini belirler, tasarım detaylarını açıklar, kamusal kullanımı öne çıkarır, insan/yaya öncelikli çözümler üretir.

Kaynak:Nottingham City Council (2009). Nottingham City Centre Urban Design Guide. Nottingham: Nottingham City Council.

Kentsel Tasarım Rehberleri sistem önerisi; **Ülkemize İlişkin Kentsel Tasarım Politikaları, Yerleşmeye İlişkin Kentsel Tasarım Stratejisi, Yere Özgü Kentsel Tasarım Rehberleri, Tematik Kentsel Tasarım Rehberleri** olmak üzere 4 ana başlıktan oluşmaktadır.

Kaynak: New York Department of City Planning (2013). Active Design Shaping the Sidewalk Experience: Tools and Research. New York: City of New York.

► KENTSEL TASARIM REHBERİ

HAZIRLAMA SÜRECİ

Kentsel Tasarım Rehberi Neden Hazırlanmalı?

NEDEN HAZIRLANMALI ?

Şehirlerimizde kimlikli mekânların üretilmesi konusunda güçlük çekilmektedir. Tek tip üretim yaklaşımının kentsel mekân ve yaşam kalitesini sağlamadığı gerçeği açık bir şekilde ortadadır.

Şehirlerde oluşan bu olumsuz mekânsal dokular birbirine benzemekte ve tarihten gelen özgün farklılıkları yok etmektedir.

Bu bağlamda, değerlerimizi koruyarak, kaliteli, kimlikli ve yaşanabilir mekanlar tasarlayabilmek için Kentsel Tasarım Proje ve Rehberleri'nin hazırlanması gerekmektedir.

Kaynak: Bodrum - Muğla April, 20-2016

Kaynak: Bozcaada - Turkey October 21-2016.

Rehberin İlkeleri Neler Olmalıdır ?

REHBERİN İLKELERİ NELER OLMALIDIR ?

Kentsel Tasarım Rehberlerinde, uygulama alanına ilişkin 8 temel ilke gözetilmelidir.

- 1) Yerel karakter ve kimlik vurgulanmalıdır.
- 2) Tarihi ve kültürel süreklilik korunmalıdır.
- 3) Mekan kalitesi artırılmalıdır.
- 4) İnsan odaklı ulaşım yaklaşımı benimsenmeli ve erişebilirlik sağlanmalıdır.
- 5) Mekanın okunması ve kolay algılanması sağlanmalıdır.
- 6) Mekânın sosyal, ekonomik ve teknolojik değişimlere karşı adaptasyon yeteneğinin yüksek olması sağlanmalıdır .
- 7) Karma kullanımlar dikkate alınmalıdır.
- 8) Sürdürülebilir ve ekolojik yaklaşımlar içermelidir.

Kaynak: Basildon District Council (2005), Wickford Town Centre Masterplan Version 3, Berkshire: Alan Baxter & Associates.

► KENTSEL TASARIM REHBERİ HAZIRLAMA SÜRECİ

Kentsel Tasarım Rehberi Hukuki Boyutu Nedir ?

HUKUKİ BOYUTU NEDİR ?

Mekanda kalitenin artırılmasına yönelik düzenlemeler rehberlerin ana konusunu oluşturur. Anayasanın 56. Maddesindeki, “**Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir**” ifadesi bu yönde yapılması gereken mekânsal düzenlemeler için bir çerçeve çizmektedir.

Kentsel Tasarım Rehberleri’nin Mevzuattaki yeri;

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği’nde Md 30/7. Tasarım Rehberi Tanımı;

‘Kentsel tasarım projesi doğrultusunda mekânın imge, anlam ve kimlik kazanmasını, estetik ve sanat değerinin yükseltilmesini, yapıların bir uyum içerisinde ve bütünlük oluşturacak şekilde düzenlenmesini amaçlayan ve mekânsal planlama sistemi içerisinde uygulamaya yönelik kılavuz ve tavsiye niteliğinde kararları içerecek şekilde kentsel tasarım rehberi hazırlanır.’ İfadesi verilmektedir.

İmar Kanunu 8/ğ Köy/kırsal Tasarım Rehberi Tanımı;

“...Yerleşme ve yapılaşma özellikleri, mimari doku ve karakteri, gelişme düzey ve potansiyeli açısından önem arz eden köylerde bu özellikleri korumak, geliştirmek ve yaşatmak amacıyla muhtarlık katılımı ile ilgili idarelerce köy tasarım rehberleri hazırlanabilir. Köy tasarım rehberleri ilgili idare meclisi kararı ile onaylanır ve uygulanır” hükmü bulunmaktadır.

Rehberler ;

- İmar Planının eki olarak “plan açıklama raporu” şeklinde;
- İmar planı notlarına dâhil edilerek;
- Plandan ayrı, özel bir doküman şeklinde, hazırlanabilir.

REHBERLERİ HAZIRLAYACAK TASARIM EKİBİNİN MESLEKİ FORMASYONU VE YETKİNLİĞİ

Proje ekibi ve danışmanları, vizyona ve çalışma alanının niteliğine göre seçilmelidir. Kentsel tasarım rehberlerinin hazırlanma sürecinde farklı uzmanlık alanlarından destek alınabilir.

Kentsel Tasarım Rehberleri;

Kentsel tasarım konusunda deneyimli Şehir Plancısı, Mi-

mar ve Peyzaj Mimarı unvanlarına sahip ekip tarafından hazırlanmalıdır.

Ayrıca farklı kentsel tasarım rehberi çalışmaları için ekibe sosyolog, ulaşım plancısı, coğrafyacı, tarihçi, ekolog, çevre mühendisi, ekonomist, arkeolog, sanat tarihçisi vb. uzmanlıklar eklenebilir.

► KENTSEL TASARIM REHBERİ

İÇERİK AŞAMALARI

Kentsel Tasarım Rehberi İçerik Aşamaları

Kentsel tasarım insanlar için kaliteli, yaşanabilir ve kimlikli mekân oluşturma sürecidir. Bu süreçte kentsel mekân için ortak bir karar ortamı ve işbirliği oluşturulmalıdır.

Bu bölümde, Kentsel Tasarım Rehberleri'nin nasıl hazırlanması gerektiğine ilişkin adımlara yer verilmektedir.

5 Aşamada Kentsel Tasarım Rehberleri Nasıl Hazırlanır?

SÜREÇ ve ÜST ÖLÇEK İLİŞKİLER

HAZIRLIK ve VİZYON

- Proje konusunun tanımlanması
- Kentsel tasarım hedef ve sınırlarının belirlenmesi
- Alana ilişkin sorunlar ve stratejilerin tanımlanması
- Proje ekip halkalarının oluşturulması
- Strateji ve kaynakların belirlenmesi
- Proje yönetim planının oluşturulması
- Atölye çalışması tanımlanması
- Paydaşlarla iletişim ve katılım sağlanması

BAĞLAM ve ANALİZLER

- Veri, dokuman ve bilgileri gözden geçirilmesi ve toplanması
- Gerekli olan bilginin haritalanması
- Verilerin sunumu için altyapının hazırlanması
- Yerel toplum
- Kimlik ve yerel karakter
- Mekânsal bileşenler olarak sürdürülebilirlik doğa ve peyzaj

YAPILAR ve BAĞLANTILAR

- Sokak örüntüsü
- Kentsel doku
- Yoğunluk ve karma işlev
- Mahalle sistemi
- Kimlik mekânları
- Yaşam merkezleri
- Geçiş zonları ve sınır zonları
- İmaj ve anlam mekânları
- Açık ve Yeşil alan sistemi
- Kamusal örüntü

MEKAN ve DETAYLAR

- Yapı adası
- Ara yüzler
- Bina kitlesi ve yüksekliği
- Kent mobilyaları ve sanat objeleri
- Aydınlatma
- Köşe, köprü, pasaj, saçak, kent merdiveni vb.
- Kentsel öğeler
- Yeşil doku ve peyzaj örüntüsü
- Açık ve Yeşil alan sistemi
- Kamusal örüntü

UYGULAMA ve İZLEME

- Fonlar ve Kaynaklar
- Performans değerlendirme ölçütleri

► KENTSEL TASARIM REHBERİ

1. AŞAMA / HAZIRLIK ve VİZYON

1. Aşama / Hazırlık ve Vizyon

Hazırlık ve vizyon geliştirme aşamasında;

- Nasıl bir mekan hedeflendiği ve hangi yaklaşımın benimsendiğine karar verilmelidir.
- Mekânsal ve sosyal analizler yapılarak çalışma konusu tanımlanmalıdır.

- Hedef ve sınırları belirlenmelidir.

- Alana ilişkin sorunlar tanımlanmalıdır.

Tüm bu sorulara cevap verildiğinde, Kentsel Tasarım Rehberi'nin stratejik çerçevesi kurulmuş olacaktır.

► ADIM 1 HAZIRLIK ÇALIŞMASI

- **Proje konusunun tanımlanması:** Alanın özellikleri dikkate alınmalı, proje konusu net bir şekilde belirlenmeli, mekâna ilişkin bütüncül bir kurgu ortaya konulmalıdır.
- **Kentsel tasarım hedef ve sınırlarının belirlenmesi:** Proje alanının doğal ve ekolojik sınırları belirlenmeli, etki alanları ortaya konmalı, bu doğrultuda projenin hedefleri belirlenmelidir.
- **Alana ilişkin sorunlar ve stratejilerin tanımlanması:** Projenin bulunduğu yerleşme veya bölgenin gelişme ve yapılaşma hedefleri dikkate alınmalıdır. Yine alana ilişkin sorunların ve buna bağlı çözüm önerilerinin tanımlanması gereklidir.
- **Proje ekip halkalarının oluşturulması, ekip ve danışmanların seçimi:** Uzmanlardan oluşan çalışma ekibi kurulmalı ve ana gruplar belirlenmelidir.

- **Proje yönetim planının oluşturulması:** Ekibin belirlediği tanımlamalar ve çalışma takvimi üzerinden projenin yönetim planı ortaya konulmalıdır. Bu yapılandırma, ekip seçimi, proje hedeflerinin belirlenmesi, stratejik yaklaşım ve kaynaklar netleştikten sonra yapılmalıdır.
- **Atölye çalışması tanımlanması:** Proje ekibinin çalışma takviminde belirtilen ortak akıl toplantılarına katılım sağlanmalıdır.
- **Paydaşlarla iletişim ve katılımlarının sağlanması:** Projede yer alabilecek potansiyel paydaşlar tanımlanmalı ve katılımları sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra paydaşlarla iletişim planı ortaya konulmalıdır. Sürecin başarıya ulaşabilmesi açısından, paydaşların katılımı ve çalışma etaplarına yönelik değerlendirmeleri büyük önem taşımaktadır.

KENTSEL TASARIM REHBERİ

1. AŞAMA / HAZIRLIK ve VİZYON

1. Aşama / Vizyon Geliştirme

ADIM 2 VİZYON GELİŞTİRME

Vizyon geliştirme aşamasında; tasarımı yönlendirecek hedefe yönelik analizler, çalışmalar ve stratejiler tanımlanmalıdır.

Kentsel Tasarım Kavramsal Şeması: Kentsel tasarım çerçeveleri kapsamında yerleşmeye ilişkin tüm tekil kentsel tasarım proje ve rehberlerinin hareket ettiği bağlamsal/stratejik bir çerçevedir. Kentsel tasarıma yönelik stratejik düşünme ve çözüm ilişkisinin şematik anlatımını içerir. Bu kapsamda ilgili İdare; kentsel tasarım kavramsal şemasını tüm yerleşmeyi kapsayacak şekilde hazırlamalıdır.

Kavramsal şema da kentin kimliğinin ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi için;

- Temel Politikalar ve yaklaşımların belirlenmesi,
- Tematik Alanların (şehir merkezi, yaya bölgeleri, kıyılar, kamusal sanat vb.) saptanması ve bu alanlara yönelik kentsel tasarım çalışmalarının tanımlanması,
- Kentsel Tasarım Rehberlerinin ve Kentsel Tasarım Projeleri sınırlarının belirlenmesi gerekmektedir.

Kentsel tasarım kavramsal şeması doğrultusunda, belirlenen alana yönelik vizyon geliştirmek için bir danışma toplantısı yapılmalıdır. Toplantı sonucunda, tasarıma ilişkin ilkeler belirlenmelidir. Bu adımda, tasarıma dayalı yaklaşım için “uzman yönetici rehberliğinde” atölye çalışmaları yapılmalıdır.

Kentsel Tasarım Rehberleri Hazırlanması Projesi I. Arama Konferansı, İstanbul, Mayıs 2016. Atölye çalışması örneği: Paydaşların katılımı ve çözüm üretmede aktörlerin buluşması Kaynak: Tolga Şansal Arşivi, 2016

VİZYON'UN ÖZELLİKLERİ

- Vizyon, ilham verici olmalıdır.
- Mevcut durumdan ve ihtiyaçlardan yola çıkmalıdır.
- Yeniliklere açık olmalıdır.
- Yazılı ve grafik çizimlerle ifade edilebilir olmalıdır.
- Alanın ne tür bir yer olacağı, nasıl bir gelişme beklendiği, fiziksel, ekonomik, sosyal ihtiyaçlarının neler olduğu belirtilmelidir.

KENTSEL TASARIM REHBERİ

1. AŞAMA / HAZIRLIK ve VİZYON

1. Aşama / Atölye Stratejileri Geliştirme

ADIM 3 ATÖLYE STRATEJİLERİ GELİŞTİRME

Hazırlık ve vizyon geliştirme aşamalarının ardından, projeyi “kimin düzenlediği, ne kadar süreceği, nasıl bir altyapı sağlanacağı, nasıl duyurulacağı, sonuçların nasıl raporlanacağı, sorumluluğun nasıl kurgulanacağı” gibi temel soruların cevaplanacağı Atölye Stratejileri Geliştirme adımı gelmektedir.

Atölye Çalışmasını Planlamak ve Hedef Ekip Halkaları:

Atölye çalışmalarına katılacak teknik ekip; yerel yönetimlerden, bakanlıklardan, sivil toplum kuruluşlarından, kanaat önderlerinden, iş dünyasından, meslek odalarından temsilcileri içerebilir.

Atölye çalışması kapsamında mekâna dair senaryo-

ların belirlenmesi için çalışma ve tartışma örnekleri oluşturulmalı ve sergiler ile desteklenmelidir.

Çeşitli konulara yönelecek farklı gruplar oluşturulmalıdır. Bu aşamada, ilgili paydaş ve uzmanlar bir arada çalıştırılmalıdır.

Sonuç olarak; paydaşlar geleceğe dönük fikirlerini ortaya koyar ve temel sorunları belirlerler.

Kentsel Tasarım Rehberleri Hazırlanması Projesi II. Arama Konferansı, Ankara, Ekim 2016. Atölye çalışması kapsamında mekânsal seçenekler ve senaryoların projeler dönüşmesi için çalışma ve tartışma örnekleri.
Kaynak: Tolga Şansal Arşivi, 2016

GRUP İSMİ – ÇALIŞMA ALANI

Kent kimliği grubu:

(İmaj, kimlik karakter, anlam...)

Yeşil Ağ Sistemi Grubu:

(Açık alan, biyolojik çeşitlilik, doğal karakter alanları...)

Ulaşım/ Hareket Sistemi Grubu:

(Toplu taşıma, trafik, bisiklet, yaya vb.)

Mavi Grubu:

(Suyolu, kıyı, göl, deniz, su altyapısı vb.)

Sosyal Konular Grubu:

(Donatılar, kültürel konular, yaşam kalitesi, sağlık, bütçe, suç, güvenlik)

Çalışma ve Girişim Grubu:

(Bilgi tabanlı servis sektörü, ticaret, ekonomik girişimciler vb.)

Aktivite Merkezleri Grubu:

(İşlevler, bölgeler, merkezler, kademeler, ek ilişkiler vb.)

Konut Konuları Grubu:

(Konut gelişme ekonomileri vb.)

Çevre Sistemi Grubu:

(Çevresel kalite, iklim değişikliği, enerji, su, döngü, karbon emisyonu).

ADIM 4 KENTSEL TASARIM VE PLANLAMA ORTAK VİZYONUN TEST EDİLİŞİ

Bu adım projenin **en yaratıcı** aşamasıdır.

Bu nedenle, paydaşların büyük çoğunluğunun katılımı sağlanarak fikirleri alınmalıdır . Mekân analizi verileri, sorun çözümü ve tasarım önerileri gibi teknik bilgiler ortaya konulmalıdır. **Çünkü bu adım tüm paydaşların dahil olduğu bir istişare sürecidir.**

Kentsel tasarım çalışmaları hakkında paydaşların bilgilendirilmesi için; tasarım atölyeleri, sergiler, toplantılar, web sitesi, ulusal ve yerel medya gibi yöntemler kullanılabilir.

Bu adımda, uzman yönetici rehberliğinde katılımcılar ile birlikte yoğun atölye çalışmaları yapılır. Çalışma alanındaki fiziksel etkilerin ne ve nasıl ol-

cağı sorularına cevap verilmelidir. Sonuçta olarak, ortaya çıkacak olan kentsel tasarım proje veya rehberlerinin kalitesi buna bağlıdır.

ADIM 5 TASARIM AŞAMASI SÜRECİ

Bu sürecin başarılı sonuçlandırılması için;

- Vizyon mekânla buluşturulmalı
- Model kurulmalı ve seçenekler belirlenmeli,
- Uygulamaya yönelik model test edilmeli,
- Test aşamasında paydaşların görüşü dikkate alınmalı
- Üç boyutlu kentsel tasarım konsept şema önerisi ve kentsel tasarım çerçevesi hazırlanmalı,
- Kentsel tasarım araçları ortaya konularak analizler detaylandırılmalıdır.

► KENTSEL TASARIM REHBERİ

2. AŞAMA / BAĞLAM ve ANALİZLER

2. Aşama / Toplum Yapısı

Bağlam, kentsel tasarımın içinde yer aldığı ortamla ilişkilidir. Özellikle yerleşmenin gelişme içindeki konumunu ve duruşunu anlamak olarak tanımlanır. Bu doğrultuda, kentsel tasarım rehberlerinin ikinci aşaması olan bağlam ve analizler; toplum yapısından, bölgesel kimlik ve yerel karaktere, detay analizlerden sürdürülebilirliğe kadar geniş bir yelpazeyi içerir.

► ADIM 1 TOPLUM YAPISI

Kentsel tasarım rehberleri, yerel toplumu şehrin gelişim sürecine katarak güçlendirmelidir. Çünkü başarı, sürecin birlikte yaşanmasıyla sağlanabilir.

Yerel Toplumsal Dinamikler: Bağlam çerçevesinde, yerel halkı ele alısta toplumsal dinamikler dikkatlice analiz edilmelidir. Bu analizler; yerel görüşleri, girişimleri, referansları, alışkanlıkları, yaşanan mekânsal kırılmaları, girişimcileri, arazi sahiplerini, sivil toplum kuruluşlarını kapsamalıdır. Kuruluşlar ise bu grupların görüşlerini verilere ve kararlara dönüştürebilmelidir.

Yerel Toplumsal Konular; toplumsal profil ve yerel politikaları barındırır.

- **Toplumsal profil:** Paydaşların özelliklerini, yerel kurumsal yapıları, kültürel özellikleri ve mekânsal kaliteye ilişkin konuları,
- **Yerel politikalar:** Tasarım politikaları, görüşler, arazi kullanım şekilleri gibi bilgileri içerir.

2. Aşama / Bölgesel kimlik ve yerel karakter

ADIM 2 BÖLGESEL KİMLİK ve YEREL KARAKTER

Bu adımda yapılması gereken yerel kimliği vurgulamaktır.

Yerleşme karakterini analiz ederek, bağlam ile ilişkilendirmektir.

Bu kapsamda beş temel kavram dikkate alınarak çalışmalar yapılmalıdır.

Bunlar;

Bölgesel Kimlik: Bölgenin; ortak karakteristiği, iklim ve yapılanma ilişkisi, yerel mimari özellikleri, farklılıkları, sosyo-ekonomik karakterleri kapsamında incelenmesidir.

Çevresel Bağlam: Güçlü çevre ve iklim özelliklerinin, ulaşımın, iletişimin detaylı bir şekilde belirlenmesidir.

Yerel Karakteristikler: Yerel farklılık, biçim ve mekân, form, malzeme ve yapı özellikleri, kimlik, renk, doku özelliklerinin analiz edilmesidir.

Yerel Morfoloji: Tarihsel izler, yerel, geleneksel, yöresel mimarlık ortamı, yapı ve yapı adası ilişkisi, kütle, parsel, tipoloji ve sürekliliğin analiz edilmesidir.

Doğal Özellikler: Yerel kimliğe yönelik ekolojik karakteristiklerin ortaya çıkarılmasıdır.

Sosyo-Ekonomik Profil: Yerel demografik yapı, gelenekler, yerel kullanım farklılıkları, kutlamalar gibi konular ile sosyal kimliğin tanımlanmasıdır.

► KENTSEL TASARIM REHBERİ

2. AŞAMA / BAĞLAM ve ANALİZLER

2. Aşama / Detay Analizleri

► ADIM 3 DETAY ANALİZLERİ

Yukarıda bahsedilen adımlar dışında dikkate alınacak ilave konular şunlardır.

Stratejik Bağlam: Plan kararlarının, kimlik ve mekânsal tasarım ile birlikte incelenmesidir.

Özgün Alanlar: Yerel kimlik mekânlarını okuyabilmek için arazi kullanım detaylarına, bakı noktalarına, silüet ilişkisine ve nirengi noktalarına ihtiyaç vardır.

Kimlik: Tarihsel, doğal ve kültürel özelliklerin tanımlanmasıdır. Bu kapsamda, tarihsel süreçte yapıların ve dokunun anlamı, yerel kutlama, gelenekler, festivaller, tarihi olaylar araştırılmalıdır. Ayrıca yapılara ilişkin malzeme, renk, doku, cephe ve çatı analizleri, mimari detay zenginlikleri ile ilgili açıklamalara yer verilmelidir.

Kamusal Mekân ve Sokak: Sokak mobilyaları, mekânsal konfor, bilgilendirme noktaları, sanat ve güvenlik gibi detayların tanımlanmasıdır. Bu kapsamda, kamusal alanlar, sokaklar ve geçiş mekânlarına ilişkin görsel etki, ışık ve aydınlatma ve kullanıcı etki analizleri yapılmalıdır.

Yapılanma Dokusu ve Mekân İlişkisi: Morfolojinin belirlenmesi, ölçek, boyut ve kitle düzeni ilişkisi, dolu-boş mekân ilişkisi, mekânsal izler, sınırlar, yapı tipolojisi, cephe sürekliliği, kentsel yapısal alt birimler sistematik kentsel tasarım analizlerinin hazırlanmasıdır.

Kullanım ve Eylemler: Kamusal özel mekânlarda farklılaşan kullanımların, sanat ve kültür alanlarının, donatılara erişim ilişkisinin, çalışma, dinlenme, eğlenme, eğitim ve doğal yaşam alanlarının gösterilmesidir.

Görsel Analizler: Mekânlar, sınırlar, manzara, panorama, silüet, görsel çerçeve, kapılar, eşikler, bariyerler gibi alanların imaj ve estetik analizlerinin yapılmasıdır.

Doğa ve Peyzaj Analizleri: Rüzgâr, güneş, su gibi değerleri, doğal ortam, habitat, flora ve fauna, gürültü ve kirlilik analizleri gibi ekolojik özelliklerin belirlenmesidir.

2. Aşama / Sürdürülebilirlik

ADIM 4 SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Şehirleri yeniden ele alırken sorunları tanımlamak ve bu sorunların nasıl çözüleceği konusuna odaklanmak çok önemlidir. Çözümeyi bekleyen iklim değişikliği, nüfus artışı, altyapı eksiklikleri gibi sorunlar sürdürülebilir yaklaşımlar ve yaşanabilirlik ilkelerine yanıt verebilen mekânlar ile çözülebilir. Bu çerçevede, yapılaşma-doğa dengesine büyük önem verilmesi kaçınılmazdır.

Şehirlerimiz yenilenebilir enerji, yeşil çözümler ve enerji etkin yapılar ile planlanmalı ve tasarlanmalıdır.

Sonuç olarak; Bağlam ve Analizler Aşamasının , en temel özelliğinin doküman ve bilgi toplama olduğu anlaşılmaktadır.

Alana ilişkin;

- var olan verilerin gözden geçirilmesi,
- veri eksikliğinin tamamlanması,
- mekân kimliğinin irdelenmesi
- elde edilen bilginin kısa ve sistematik olarak hazırlanması,
- haritalanması ve kullanım kolaylığı sağlayacak şekilde özetlenmesi
- kentsel tasarım rehberlerine yönelik çalışmaların yayın haline getirilmesi gerekmektedir.

Veri, bilgi ve belgelerin gözden geçirilmesi ve toplanması: Projeyle ilgili var olan verilerin gözden geçirilmesi, veri eksikliği varsa tamamlanması, mekân kimliğini detaylandıran yere özgü çalışmaların oluşturulması, veri elde etme ve kullanma kaynağı hazırlanması.

Gerekli olan bilginin haritalanması: Veri Değerlendirme, Haritalama” kısmında, CBS (Coğrafi Bilgi Sistemi) kullanımı, açık veri sunumu ile üst üste getirilerek çıkarılan bilgi özetleri ve haritaların oluşturulması.

Verilerin sunumu için altyapının hazırlanması: Toplanan tüm bilgilerin sistematik veri analizinin yapılması ve elde edilen verilerin paydaşlarla paylaşılması.

Yerel toplum: Toplumsal müzakere süreçlerini de içerecek biçimde; projeden etkilenecek maliklere, kentlilere, meslek odalarına, sivil toplum kuruluşlarına idarece başlatılan kentsel tasarım projesi hakkında bilgilendirmeler (muhtarlık aracılığı ile toplantılar yapılması, basın açıklamaları vb.) yapılması, görüş ve önerileri inceleyerek yazılı gerekçeler ile sonuçlandırılması.

Kimlik ve yerel karakter: Üst ölçekte yakın çevresi ile ilişkilendirilmiş bir mekân kurgusunun oluşturulması, kentin kimliğinin ortaya koyulması, çevre ve yörenin doğal, kültürel, tarihi, estetik, görsel değerlerini ön plana çıkaran bir tasarım yaklaşımının oluşturulması.

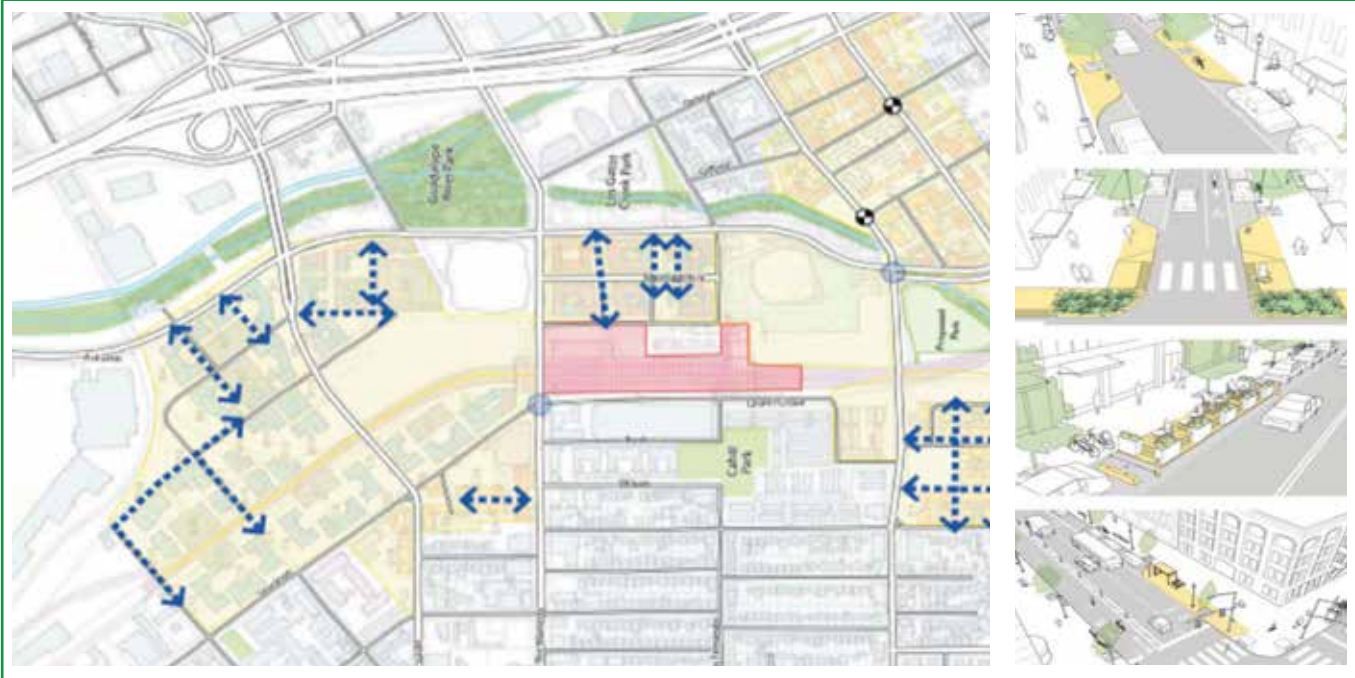
Mekânsal bileşenler olarak sürdürülebilirlik doğa ve peyzaj: Proje alanında enerji ve kaynak kullanımını en az düzeyde tutmak üzere rüzgâr, güneş, yağmur suyu gibi sürdürülebilir doğal kaynaklardan proje alanında etkin şekilde yararlanılması enerji kaybının önüne geçecek önlemlerle ve atıkları değerlendirerek çevreye olumsuz etkileri en az düzeyde tutacak, yeşil doku ve peyzaj önlemleriyle kentsel iklime katkıda bulunacak önlemlerin alınması.

► KENTSEL TASARIM REHBERİ

3. AŞAMA / KENTSEL YAPILANMA

3. Aşama / Kentsel Yapılanma

Bu aşamada kentsel tasarım karar ve ilkeleri oluşturulmalıdır. Bunun içinde nazım ve uygulama imar planları ile kentsel tasarımın ilişkilendirilmesi, ulaşım, kullanım, yoğunluk, kentsel donatı, enerji, doğa ve ekoloji, imaj ve anlam ile kent kimliği, yapı adası biçimlendirilmesi ve parsel ilişkisi gibi konuların belirlenmesi gerekmektedir.

Kaynak: Aggarwal, S. (2015). Diridon Station Pedestrian Street Design Guidelines: Studying the Pedestrian Environment Around the Station Area. Kentsel Planlama Master Tezi. San José State University

Kaynak: Madanipour, A. (2016). British Urban Design: Contexts, experiences and debates.

Kaynak: Briggs, G. (2012). The Fringe: Draft Urban Design Framework. Cape Town

3. Aşama / Kent İmajı

ADIM 1 KENT İMAJI

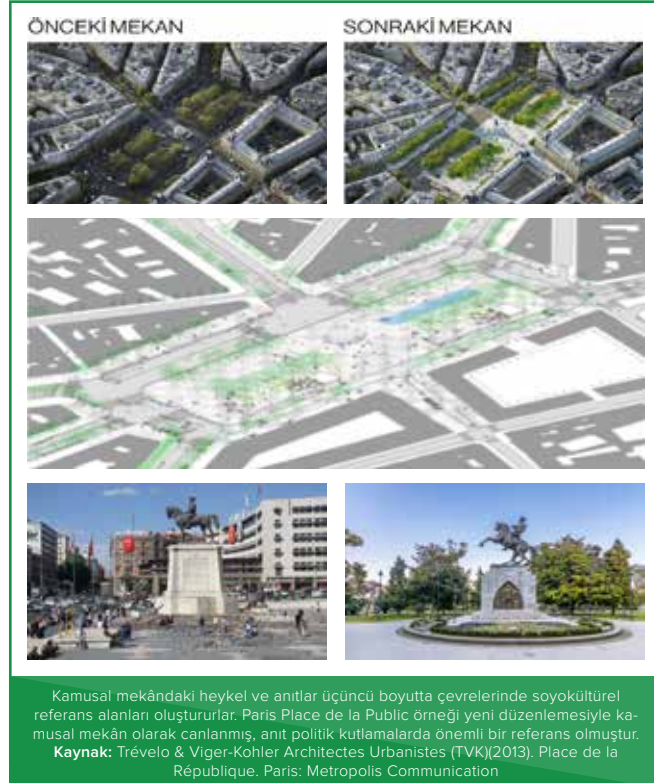
Kent imajı, kentin insanlar üzerinde bıraktığı izlerden oluşur. Kent imajını oluşturan öğeler mekân ile birlikte düşünülmeli ve sürdürülmelidir. Bu kapsamda, yerel kimlikle uyumlu, doğa ile içiçe, özgün yapısı ile hatırlanacak bir mekân dizisi için bir tasarım dili oluşturulmalıdır. Bu dilin yapılan detaylı analizler sonucunda kentsel tasarım kararları olarak tasarıma yansıtılması gerekir.

Kent imajını oluşturan öğeler;

- **Nirengi:** Kentin önemli referans noktaları nirengiler olarak tanımlanmaktadır. Bu noktalar; mekânları bütünleştiren, bağlayan, özellikle kenti tanımaya yardımcı olan yapılar, meydanlardır.
- **Silüet:** Bir kentin gökle birleştiği arakesittir. Bu nedenle, yüksek yapı kontrolü kent imajı ve silueti için çok önemlidir.
- **Bakı:** Bakı ve manzara noktaları, panoramik görüntü veren noktalardır. Kentin önemli mekân ve noktalarıyla görsel ilişki kurulmalı ve siluet kalitesinin devamlılığı için ortaya çıkarılmalıdır.
- **Odak Noktaları:** Odak noktaları kentsel yaşamın geçtiği ve toplumsal ilişkilerin yoğunlaştığı kentsel canlılığı veren yerlerdir.
- **Sokak Dokusu:** Sokak dokusu kentsel, yerel sistemin en önemli altyapısıdır. Bu nedenle, sokakları detaylı olarak ele alacak rehberler hazırlanmalıdır. Bunlar, tematik ve aktif tasarım rehberi olabileceği gibi, sokak tasarımı ve cepheye yönelik ara yüz rehberleri de olabilir.
- **Sınırlar ve Kenarlar:** Sınırlar, mekâna yaşamsal can-

lılık getirmek, yerel çeşitliliği arttırmak ve tanımlamak için önemli birer araçtır. Örneğin, aktif cepheler ve sokaklar sınırlar olarak analiz edilebilir.

- Kenar olarak tanımlanacak olan başlama ve bitiş izleri ayrı ayrı düşünülmeli, kimlikli yapılar ya da peyzaj ile tanımlanmalıdır.
- **Geçiş Bölgeleri ve Etekler:** Odaklar arası izler ya da koridorlar olarak tanımlanabilir. Koridor ya da aks tasarımı için geçiş bölgeleri ve etekleri ayrı ayrı tespit edilmelidir. Farklı kentsel öğeler arasında köprüler, pasajlar, kapalı ya da açık arkad türü geçişler olabilir.

3. Aşama / Açık ve Yeşil Alanlar

ADIM 3 AÇIK ve YEŞİL ALANLAR

Tasarımda, sosyal hayatı destekleyen mekânlar, meydanlar, açık yeşil alanlar yeniden düşünülmeli ve tasarlanmalıdır.

- **Yeşil ve Doğa, Peyzaj ve Açık Alan:** Tasarımda doğa ve peyzajla bütünleşmek, birlikte hareket etmek önemlidir. Bu nedenle açık alan ve peyzaj tasarımı sistemin beklenen niteliklerini yansıtmalıdır. Analizlerden yola çıkılarak kararlara bakmak ve söz konusu kararların tasarıma yansıtılıp yansıtılmadığının irdelenmesi gerekmektedir. Peyzaj ve açık alan sistemi bir bütündür ve nasıl bulunduğu dikkatle incelenmeli, bağ oluşturacak ilişkiler, kapılar, geçişler mutlak yer almalıdır. Bunu yaparken açık alan tipolojileri ve bileşenlerine önem verilmeli ve bunların tasarıma nasıl yansıtıldığı netleştirilmelidir.

- **Yeşil Sistem, Yeşil Yol ve Parklar:** Yeşil sistem tasarımcıya doğal bir çerçeve sunmaktadır. Bu nedenle yeşil yol ve parklar tasarımı bütünsellik, işlevsellik ve sürdürülebilirlik ilkeleri ile değerlendirilmelidir. Yeşil sistem ayrı bir Tematik Rehber ile ele alınabilir.
- **Oyun Alanları:** Spor ve rekreasyon ile birlikte aktif mekanlar olarak düşünülmeli ve tasarlanmalıdır. Bu kapsamda, özellikli oyun alanları için ayrı bir tasarım rehberi hazırlamak, standartları yeniden belirlemek gerekmektedir.

Kaynak: ARUP (2014). Cities Alive: Rethinking green infrastructure. London:ARUP

► KENTSEL TASARIM REHBERİ

3. AŞAMA / KENTSEL YAPILANMA

3. Aşama / Karma İşlevler

► ADIM 4 KARMA İŞLEVLER

- **Kullanım Çeşitliliği:** Bir yerin farklı fonksiyonlarla kullanılabilmesidir. Kullanım çeşitliliği ve karma kullanım, şehri canlı tutmakla beraber şehirde ekonomik bir hareketlilik yaratmaktadır.
- **Yarışmacı İşlevler:** Burada bilinen işlevsel analizle-
- **Karma İşlev:** Farklı kullanıcılar için farklı işlevler ortaya konmalıdır.

rin yanı sıra kentsel tasarım için özgün ve öncü eylemler ortaya çıkarılmalıdır. Yaratıcı teknolojilerden faydalanılarak mekan yeniden tasarlanmalıdır.

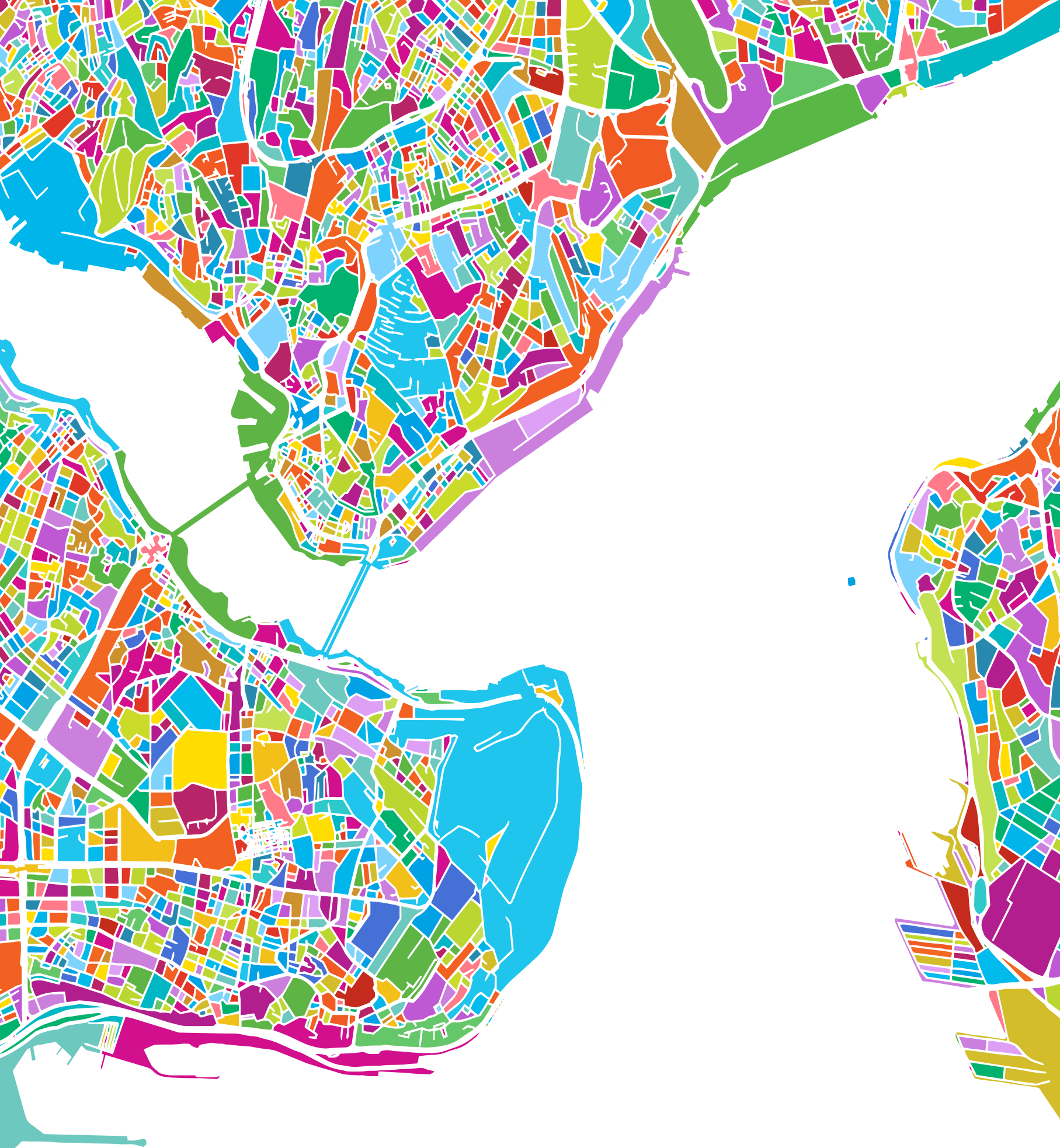

Örneklerde, kentsel tasarımda aktif bir kent yaratılırken stratejiler karma kullanım, kamusal alan, yaya ve bisiklet alanları olarak yeniden önceliklerini değiştirmiştir.

Kaynak: National Association of City Transportation Officials (2012). Urban Street Design Guide. NewYork: NACTO

İşlev çeşitliliği yapısal ve biçimsel çeşitlilikle mekâna zenginlik katmalıdır. Liege örneğinde tanınmış mimarların eserleri birbiri ile uyumlu ve bütünlük içinde yer almıştır. Kaynak: Ville de Liège (2014). Le nouvel axe urbain: Guillemains Médiaçité. Liège

► KENTSEL TASARIM REHBERİ

4. AŞAMA / MEKAN ve DETAYLAR

4. Aşama / Kamusal Mekândaki Öğeler

► ADIM 1 KAMUSAL MEKÂNLARDAKİ ÖĞELER

- Kamusal mekân; açık alanları, işlevleri ve yapıları ile birlikte sosyal çekicilik sağlamaktadır. Bu kapsamda hazırlanacak rehberler, kentsel tasarım kalitesini sağlamada büyük öneme sahiptir.
- Zemin, sınırlar, kullanımlar, kamusal sanat, kent mobilyası, aydınlatma, güvenlik birlikte değerlendirilmeli,
- Sosyal mekân eylemlere odaklanmalı,
- Mekânda farklılık yaratmalı,
- Mekânlar arası kolay geçişler sağlanmalı,
- Mekân duyusu yaratmalı,
- Doku, ses ve koku ek duyu olarak eklenmeli,
- Mekân farklılığı yerel kimliği vurgulamalı,
- Mekânsal farklılık peyzaj farklılığı ile vurgulanmalıdır.
- Kent mobilyaları kentsel yaşam konforunu sağlamalı,
- Kent mobilyalarında sanata da yer verilmeli,
- Güvenlik ve güven ortamı yaratılmalıdır.

Yaşanabilirlik ve canlılığı sağlayan farklı kentsel çözümler üretilebilir. Örneğin Tokyo'da çapraz geçişler yoğun kullanımı teşvik etmektedir.
Kaynak: Gehl, J.; Svarre B. (2013). How to Study Public Life. Washington: Island Press

4. Aşama / Açık ve Yeşil Alanlar

ADIM 2 MEKAN TASARIMINA İLİŞKİN DETAYLAR

Bu adımda; yaşanabilirlik ve canlılık, değişim ve esneklik, yoğunluk, dış mekan çekiciliği ve kent mobilyaları gibi kavramlara açıklık getirilmektedir. Bu kapsamda;

- Kimlik ve kalitenin kazandırılması
- Mekânın özgünlüğünün vurgulanması
- Mekân kalitesini bakımla sürdürülmesi
- Mekâna detaylarla değer kazandırılması
- Mekânsal detaylar ile farklılığın hissettirilmesi hedeflenmektedir.

Yaşanabilirlik ve Canlılık

Doğa, donatı ve kültüre erişmek, yaşam seçenekleri ve kullanımı artırmak, toplumsal birlikteliği desteklemek, eşitlikçi bir gelişmeyi sağlamaktır. Bu kapsamda, yapılar çevrede, yaşanabilirlik ve canlılık için işlevsel çeşitlilik ve farklılıklarını öne çıkaran bir kentsel tasarım yaklaşımı oluşturulmalıdır.

- Aktif cephe yaratmak
- Yerel kimlik ve ritim duygusu yaratmak
- Girişler ve vitrin ile zemin ilişkilerini zenginleştirmek
- Güvenliği sağlamak için aydınlatmadan yararlanmak gerekmektedir.

Dış Mekân Çekiciliği

- Bina geri çekme ve kitle arasındaki geçişleri tanımlamak
- İşlev ve kimlik vermek
- Cephe sınırı sağlamak
- Kapanma duygusu vermek
- Ölçek oluşturmak.

Değişim ve Esneklik

- Zaman içinde mekânın fonksiyonel değişime nasıl yanıt vereceğini belirlemek,

Yoğunluk

Alanda işlevler kadar bunların yer aldığı yapılaşma koşulları da yoğunluğun belirlenmesi ve farklılığının gözetilmesinde önemli role sahiptir. Yoğunluklar, donatı, biçim ve mekân için gerekli olmanın yanı sıra bina ve sokakların tanımlaması ve bunları çevreleyen mekânları belirlemek için de gereklidir.

Kent Mobilyaları

- Sokak mobilyaları kentsel yaşam konforunu sağlamalıdır.
- Kentsel mobilyaların bakım ve onarımı yapılmalıdır.
- Sokak mobilyalarında sanata da yer verilmelidir.
- Güvenlik ve güven ortamı yaratılmalıdır.

Kamusal mekânlar kentsel tasarım yarışmaları ile kente yeni boyutlar kazandırılmaktadır. Flinders yarışma projesinde, kamusal mekâna ek olarak istasyon binası yanında su üzerinde yüzen sahne ve amfi tiyatro, alışveriş mekânı ve geçiş mekânları birlikte tasarlanmıştır.

Kaynak: NH Architecture (2013). Flinders Street Station. <http://nharchitecture.net/projects/flindersstreet-station/>. Melbourne

► KENTSEL TASARIM REHBERİ

4. AŞAMA / MEKAN ve DETAYLAR

4. Aşama / Bina Tasarımına İlişkin Detaylar

► ADIM 3 BİNA TASARIMINA İLİŞKİN DETAYLAR

Bina tasarımına ilişkin detaylar çerçevesinde;

- Bina boyutu ve ölçeği ile sokağın ilişkilendirilmesi,
- Bina ölçeğinin çevresel yapılarla ilişkilendirilmesi,
- Her bir binanın bütünsel kentsel yapılaşma ile tipolojik olarak ilişkilendirilmesi,
- Bina yüksekliği ile çevresi arasında ölçek ilişkisi kurulması,
- Bina yüksekliğini tanımlayacak yapılar oluşturulması,
- Binaların doğal ışık ve havalandırmayı sağlayacak nitelikte çözümlenmesi gerekmektedir.

SMYRNA
AGORA

► KENTSEL TASARIM REHBERİ

5. AŞAMA / UYGULAMA ve İZLEME

5. Aşama / Uygulama ve İzleme

Kentsel tasarım sürecini etkin şekilde yönetebilmek için uygulamanın sistem içindeki kontrolü gerekmektedir. Bu kapsamda, belediyelerin tasarımı izlemesi ve uygulama sürecini yönetmesi için iç denetimin sağlanması önemlidir. Kontrol; tasarım ilke ve hedeflerinin, kentsel tasarım kavramsal şeması, kentsel tasarım rehberleri ve kentsel tasarım projeleri ile birlikte bir bütün

olarak ele alınarak izlenmesi ile mümkündür.

İzleme işi, “değerlendirme” aşamasıyla bir bütünlük teşkil eder. İzlemede toplanan bilgi ve belgelerin değerlendirme sürecini beslemesi gerekir. Kentsel tasarım uygulamalarından elde edilecek olumlu ve olumsuz sonuçlar değerlendirme aşamasında belirlenir.

İzleme sürecinde projede öngörülen her bir mekânsal hedefe ulaşma düzeyi, göstergelerde tanımlanmış üzere nesnel ölçütler ve yöntemlerle belirlenmelidir.

Değerlendirmelerde, kentsel tasarım projelerinin imar planı sürecine olan etkileri, plan değişikliği yapıp yapılmayacağı, tasarım sürecine yapılacak ila-

veler, kentsel tasarım projelendirme tekniklerindeki yenilenmeler gibi konular ele alınabilir.

Yaşam ve mekân kalitesi göstergeleri esas alınarak yerleşmeler için projede öngörülen iyileştirme kararları izlenmeli ve gerekli tedbirlerin uygulama programını aksatmayacak biçimde ele alınmalıdır.

KENTSEL İZLEME VE DEĞERLENDİRME SÜRECİ

5. Aşama / Uygulama ve İzleme

Bu kapsamda izleme süreci ile ilgili;

1. İzleme işini yürütecek olan sorumlu birimlerin belirlenmesi
2. Kentsel bilgi sisteminin oluşturulması,
3. Kentsel göstergelerin / ilkelerin tespit edilmesi,

4. İzleme faaliyetleri ve raporlamalar,
 5. Değerlendirme çalışmaları ve raporlamalar,
 6. Kentsel mekânın performansının artırılmasına ilişkin önerilerin geliştirilmesi
- şeklinde bir aşamalandırma yapılabilir.

► KENTSEL TASARIM REHBERİ

SONUÇ

Sonuç

Bu çalışma ile ilgili idarelerin “Kentsel Tasarım Rehberleri” hazırlama sürecine yol gösterecek kılavuz niteliğinde bir El Kitabı’nın oluşturulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda bağlayıcı kurallarla değil belediyelerin rehber modelini gönüllülük esası ile kabullenip benimsemeleri ve uygulamaya koymaları önemlidir.

Kentsel tasarım sürecinin başarısı, bu aşamada kentsel tasarım rehberini hazırlamak, yayınlamak ve uygulamaya dönüştürecek detaylı önerileri sunabilmektir. Bunun için yapılar, mekânlar ve alanlara ilişkin detaylı, net, kaliteli kararların geliştirilmesi gerekmektedir. Süreçte stratejileri geliştirmek, seçenekleri test etmek, tasarım rehberi hazırlamak, mekânsal stratejileri sonuçlandırmak temel hedefleri oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, Kentsel Tasarım Rehberlerinin geniş bir kullanım alanı olabileceği, çeşitli konularda destek oluşturacağı bilinmekle beraber, bu doğrultuda içer-

mesi gereken genel ilkeler aşağıdaki gibi olmalıdır:

- Belirlenen ilkeler ile proje tasarımı yapmamalı, kentsel projeleri yönlendirici, alternatif yol gösterici, bilgilendirici ve tavsiye kararları içeren nitelikte olmalıdır.
- Rehberler, imar planı yerine geçmemeli, plan notları ile ilişkilendirilerek, kentsel tasarım projelerinin planlarla olan bağlantılarını açıklamalı ve planın her aşamasında yardımcı olmalıdır.
- Kullanıcıların kentsel ve mekânsal algı yeteneklerini yükseltebilmelidir.
- Ortak bir dil oluşturarak uygulama aracı olarak kullanılmalıdır.
- Uygulama sürecine destek ve uygulamanın denetlenmesine katkı vermelidir.

NOTLAR ◀

► NOTLAR

YEREL YÖNETİMLER İÇİN
KENTSEL TASARIM REHBERİ
HAZIRLAMA EL KİTABI

www.csb.gov.tr

